

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע כתוב לשון נגיפה ולא לשון נגיחה

(כא, לה) וכי יגוף. מכילתא¹ (פרשה יב) בכלל נגיחה נגיפה כו' אבא חנן אומר משום רבי אליעזר אומר, נגיחה, נגיפה, דחיה,

הללו לא נעשה מועד לשאר הדברים, וז"ל (נזקי ממון א, ה) "חמשה מעשים תמים יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהן, נעשית מועדת לאותו מעשה, ואלו הן: הבהמה אינה מועדת מתחילתה לא ליגח ולא ליגוף ולא לישוך ולא לרבוץ על כלים גדולים ולא לבעוט, ואם הועדה לאחד מהן הרי זו מועדת לו" עכ"ל. ומבאר המשך חכמה, דהרמב"ם מפרש דברי המכילתא, דאין הכונה שאם מועד לאחד נעשה מועד להכל, אלא שאם הזיק ג' פעמים, בג' סוגים הללו, נעשה מועד לשאר הסוגים, כגון שביום א' נגח, וביום ב' נגף, וביום ג' בעט, נעשה מועד לרביצה ולנשיכה לת"ק, ולרבי אליעזר לא נעשה מועד לנשיכה. וכעין זה מפרשים התוס' בבבא קמא (ב, ב ד"ה ומלתא) שיטת רב פפא, דסובר (בבא קמא לז, א) שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, מכל מקום, אם נגח אדם שור וחמור, נעשה מועד גם לאדם. והנה המקור לדברי הרמב"ם, הוא במשנה בבא קמא (טו, ב) וז"ל "חמשה תמין, וחמשה מועדין. הבהמה אינה מועדת לא ליגח, ולא ליגוף, ולא לישוך, ולא לרבוץ, ולא לבעוט". ע"כ. ובגמרא להלן (טז, א) איתא וז"ל "אמר רבינא, חסורי מחסרא והכי קתני: חמשה תמים הן, ואם הועדו חמשתן מועדין" ופירש רש"י "חמשה תמין הן - נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה". וכתב הרב המגיד, שמה שכתב הרמב"ם שאם נעשה מועד לסוג אחד אינו נעשה מועד לסוג אחר, למדה מהגמרא הנ"ל, וז"ל המגיד משנה (שם) "חמשה מעשים תמים יש בבהמה וכו'. משנה שם (דף ט"ו): נתבאר בגמרא. ומה שאמר, ואם הועדה לאחד מהן נעשית מועדת לאותו מעשה. רצונו לומר, אבל לא לאחר, שאם הועדה ליגח, לא הועדה לישך, וכן הוא בגמרא (דף ט"ז) דקאמר אם הועדו חמשתן" עכ"ל הרב המגיד. וצריך עיון בדברי הרב המגיד, מדוע כתב דוקא שלא הועד לנשיכה, דמדברי הרמב"ם משמע שאפילו לא הועדה לנגיפה ובעיטה כו'. ועוד צריך עיון, איך משמע ליה מהגמרא שאם מועד לנגיחה אינו נעשה מועד לנגיפה וכדו'. וכן יש לעיין בדברי הקדמונים בזה.

אבל מכל מקום נתבאר היטב שיטת רבי אליעזר, דסובר שאפילו אם נעשה מועד לכל סוגי הנזיקין אינו נעשה מועד לנשיכה, שאין דרכו של שור לנשוך בעלי חיים אפילו מועד לנגיחה וכדו', שלדברים הללו הוא יותר רגיל מלנשוך בעלי חיים. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[לב]

(כא, לה) וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי וקצו את פספו וגם את המת וקצונו:

¹ [לב] (כא, לה-לו) - (לה) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי וקצו את פספו וגם את המת וקצונו: (לו) או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ושלם שור תחת השור והמת יהיה לו" ע"כ.

איתא במכילתא (פרשה יב) וז"ל "וכי יגוף. בכלל נגיפה נגיחה דחייה רביצה בעיטה נשיכה, דברי רבי יאשיה; אבא חנן אומר משום רבי אליעזר בכלל נגיפה נגיחה דחייה רביצה בעיטה, נשיכה מנין, ת"ל ולא ישמרנו בעליו, והרי דברים ק"ו, אם כששמרו ויצא והזיק חייב, לא כל שכן עד שלא ישמרנו בעליו, ומה תלמוד לומר ולא ישמרנו, הוסיף לו הכתוב עוד שמירה אחרת, ואי זו זו, זו נשיכה". ע"כ.

פירוש, נגיחה היא הכנסת הקרן בכח בשור אחר, ונגיפה היא דחיפת השור על ידי הקרן. והוקשה למכילתא, מדוע כאן כתוב לשון נגיפה "וכי יגוף", ולעיל בפרשה בפסוקים כא, כט, לב, וכן להלן פסוק לו, כתוב לשון נגיחה. ומפרש רבי יאשיה, דבא הכתוב ללמד, שנגיחה ונגיפה דינם שוה, ובכלל נגיפה הוא נגיחה, ואם כן, בכלל זה כל מעשה נזקין שעושה השור, דהיינו דחייה על ידי גוף השור, ובעיטה ברגל, ורביצה ונשיכה וכל מעשים הללו דינם כנגיחה, שהוא תם למעשים אלו, עד שנעשה מועד, וכיון שכל סוגי הנזק הזה הם סוג אחד, לפיכך אם נעשה מועד לנגיחה נעשה מועד לשאר החמשה דברים הללו.

אבל רבי אליעזר חולק על רבי יאשיה, וסובר שנשיכה אינה בכלל סוגים הללו, ואם הועד לאחד ממינים הללו אינו מועד לנשיכה, ולומד זאת מיתור הכתוב, דכתיב בפסוק ל"ו "ולא ישמרנו בעליו", שהוא מיותר לכאורה, דדי לכתוב "או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם (ולא ישמרנו בעליו) שלם ושלם כו', דהרי בפסוק ל"ה לא כתוב ולא ישמרנו, ומשמע שבכל פעם ששור נוגח חייב, ועל זה כתוב שאם נעשה מועד משלם נזק שלם, ואם משלם נזק שלם כששמר עליו, קל וחומר כששלא שמר, ומה בא הכתוב ללמד "ולא ישמרנו בעליו", אלא כאן רמזה תורה שיש סוג נזק אחד שאינו חייב עליו אם נעשה מועד לדבר אחר, והיינו נשיכה, שאין כל כך רגילות לשור לנשוך, ולכן אינו חייב אלא אם כן נעשה מועד לנשיכה ולא שמר עליו בעליו מלנשוך, זה ביאור המכילתא.

ומכאן יש להקשות על הרמב"ם, שכתב, שאם נעשה מועד לאחד מנזקים

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

דברי רבי אליעזר שסובר שלנשיכה צריך שלא ישמרנו, הא מן דברים אחרים אינו מועד לנשיכה, שלנשוך בעלי חיים, אין דרכו של שור - יותר מכל מילי דנגיחה וכו', ודו"ק².

[לג]

(כא, לו) או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו
שלשם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו:

מדוע בשור שנגח שור כתוב "או נודע", ובנגח איש או אשה כתוב "והועד בבעליו"
(כא, לו) או נודע כי שור נגח כו'. הנה³ בשור שהמית איש או אשה

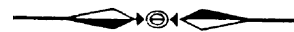
שמעתי מרבינו זקני מ"כ), ונמצא גמל הרוג בצדו, אומרי, בידוע שזה הרגו, וחייבין בעליו אף על פי שאין עדות על זה, דנין בדיני ממונות באומד. ולפי רב אחא מדוקדק היטב מדוע כאן בשור שנגח שור כתוב "או נודע", שאפילו אין עדים שהעידו בפני הבעלים שנעשה מועד, אבל יש ידיעה שהוא מועד, סגי, כדי לחייב נזק שלם.

אבל לעיל בשור שנגח איש או אשה כתוב "והועד בבעליו", כיון שאירי בשור שהרג איש או אשה שהוא דיני נפשות, ואף על פי שאין הבעלים במיתה אלא השור, מכל מקום מבואר בבבא קמא (מה, א), דלרבנן "כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם, אף שור בפניו", מבואר שמיתת השור דינה כדיני נפשות, ובדיני נפשות מבואר בגמרא בסהדרין (לז, א), דאפילו לרב אחא אין דנין מאומד, דאמרו שם בש"ס על הא דתנן דיני נפשות אין דנין מאומד, ומשמע דיני ממונות דנין מאומד, דקאי כרב אחא, דדוקא דיני נפשות אין דנין מאומד, אבל בדיני ממונות דנין מאומד, לכן כתיב כנוגח איש או אשה והועד בבעליו.

ואם תאמר, הא לרב אחא נמי אינו נעשה מועד אלא אם העידו בפני הבעלים ובפני בית דין דתניא (בבא קמא כד, א) "אין השור נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין, העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים, בפני בעלים ושלא בפני בית דין, אינו נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים" ע"כ ורב אחא לא פליג על זה. יש לומר, על פי מה שכתבו התוס' בבבא קמא (כד, ב ד"ה במכירין) דלרב אחא דדנין בממונות באומד, אם העדים ראו שנגח ג' ימים, ולאחר מכן נתערב השור בשוורים אחרים ובשעת עדות אינו ניכר מי הוא, אבל מעידים בבעלים שיש להם שור אחד מועד, ובשעה שנוגח נגיחה רביעית ניכר שהוא אותו השור שנגח ג' פעמים,

רביצה, בעיטה, נשיכה מנין תלמוד לומר ולא ישמרנו בעליו כו', ומה תלמוד לומר ולא ישמרנו, הוסיף לו הכתוב שמירה אחרת, ואיזו זו נשיכה. הנה נראה דפליגי, דלתנא קמא אם הועד לנגיחה הועד לחמישתן, ורבי אליעזר סובר דמועד לנגיחה אינו מועד לנשיכה, אבל רמב"ם פסק דמועד לדבר אחד אינו מועד לדבר אחר [עיינן נזקי ממון פרק א הלכה ה]. ואולי יש לאמר, דאם נגח ולמחרתו נגף, ולמחרתו בעט, לתנא קמא הועד לכל, כמו מועד לשור וחמור וגמל דנעשה מועד לכל המינים, ולנשיכה לא הועד לרבי אליעזר, דכמו שפירשו תוספות (בבא קמא ב, ב ד"ה ומלתא) הך דמועד לאדם מועד לבהמה כו' לרב פפא עיין שם. וצריך עיון בדברי הרב המגיד (שם) ובספרי הקדמונים. ואם כה, אתי שפיר

² תמצית דבריו: הטעם שכתבה תורה לשון נגיפה, אף על פי שבכל הפרשה כתוב לשונות נגיחה, אמרו במכילתא, דבא ללמד שנגיפה וכדו' הוא אותו סוג של נגיחה, ומשמע, שאם נעשה מועד לנגיחה נעשה מועד לנגיפה לרביצה לבעיטה וכדו', אבל לענין נשיכה נחלקו ת"ק ורבי אליעזר במכילתא. אבל הרמב"ם כתב, שמועד לנגיחה אינו נעשה מועד לנגיפה וכדו', ולשיטתו צריך לומר, שמפרש דברי המכילתא, דהיינו, שאם נגח נגף ובעט, אז נעשה מועד להכל, מלבד נשיכה לרבי אליעזר.

[לג]

³ [לג] (כא, לו) "או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלשם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע כאן בשור שנגח שור כתוב "או נודע כו'", שמשמעו שדי בידעה שהוא שור המועד כדי שיתחייבו הבעלים, ובשור שנגח איש או אשה (פסוק כט) כתיב "ואם שור נגח הוא מתמול שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו", דמשמע שאין הבעלים חייבים אלא אם העידו בפניהם שהוא מועד.

ומבאר המשך חכמה, דהנה נחלקו התנאים (בבא בתרא צג, א) אם דנין בדיני ממונות באומד, או דוקא בעדות מוחלטת. דתנא קמא סובר שאין דנין אלא בעדות מוחלטת ולא מאומד, אבל רב אחא סובר שדנין באומד, כגון גמל האוחז בין הגמלים, [פירוש הרשב"ם (שם) "גמל האוחז - עסוק בתשמיש רביעה, דאמרינן בבכורות (דף ח) לגבי תשמיש גמל אחר כנגד אחר, וסתם בהמות בשעת תשמיש משתגעו ומכין זכרים זה את זה (כך

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בעל דין, לכן שם גבי נוגח איש, כתיב והועד בבעליו כו', מה שאין כן בנוגח שור, לא בעי שיעידו בפני בעל דין, כתיב או נודע כו' ודו"ק⁴.

[לד]

(כא, לז) פי יגנב איש שור או שֶׁה וּטְבָחוֹ אוּ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה כֶּקֶר יְשָׁלֵם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

גנב עגל ונעשה שור וטבחו כמה משלם

(כא, לז) כי יגנוב כו' וטבחו או מכרו. יעוין רש"י⁵. ובשני הטעמים

טביחה ומכירה חמשה ועל הצאן ארבע, מבואר ברש"י כאן בפירוש חומש שני טעמים בזה, האחד בשם רבן יוחנן בן זכאי, ואחד בשם רבי מאיר. וז"ל "חמשה בקר וגו' - אמר רבן יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם חמישה, שה שנושאו על כתפו, משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו משלם חמשה שה שלא בטלו ממלאכתו ארבעה" עכ"ל רש"י.

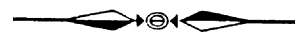
ועל פי זה יתבאר לנו היטב סוגיא בבא קמא, דז"ל הגמרא (סה, ב) "אמר רבי אילעא: גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - נעשה שינוי בידו וקנאו, טבח ומכר - שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר. איתיביה רבי חנינא לר' אילעא: גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב; ואי ס"ד קנייה בשינוי, אמאי משלם? שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר! אמר ליה: ואלא מאי? שינוי לא קני, אמאי משלם כעין שגנב, לשלם כי השתא! אמר ליה: כי השתא היינו טעמא דלא משלם, משום דא"ל: תורא גנבי ממך? דיכרא גנבי ממך? א"ל: רחמנא ניצלן מהאי דעתא! אמר ליה: אדרבה, רחמנא ניצלן מדעתא דידך! ע"כ. פירוש, רבי אילעא סובר, שאם גנב טלה ונעשה איל, או עגל ונעשה שור, הוי שינוי וקנה הגנב את הבהמה בשינוי, ואינו חייב לנגב אלא דמים, לפיכך אם לאחר מכן טבח או מכר אינו חייב ארבעה וחמשה, כיון שכבר קנאו, שלו הוא טובח, ושלו הוא מוכר. והקשה רבי חנינא עליו, מדתניא גנב טלה כו' וטבח כו' משלם ארבע וחמשה, ואם קנה בשינוי, מדוע משלם. והקשה עליו רבי אילעא, דבלאו הכי ברייתא קשה, דאם לא קונה ולכן משלם ד' וה', אם כן מדוע משלם את שווי הבהמה שהיה בשעה שגנב, היה לשלם השווי עכשיו בשעה שטבח או מכר, דכיון שהבהמה שייכת

כתיב (פסוק כט) והועד בבעליו ולא ישמרנו, ונראה דלרב אחא (בבא בתרא צג, א) דסבר דדנין מאומד, וגמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו, בידוע שזה הרגו, וזה דוקא בשור שנגח שור בכי האי גונא, אבל אם המית איש, הרי איתקוש מיתת שור למיתת בעלים (בבא קמא מה, א) כדכתיב (שמות כא, כט) וגם בעליו יומת, ובדיני נפשות אין דנין מאומד אף לרב אחא, כמפורש סנהדרין דף לז, ב בדיני נפשות הוא דלא אמדינין, הא בדיני ממונות אמדינין, עיין שם, ועיין תוספות פרק כיצד הרגל דף כד, ב ד"ה במכירין כו', והבן. או דלסברת רשב"א (חידושי, בבבא קמא קיב, ב), דדוקא גבי דיני נפשות אין מקבלין עדים שלא בפני

חייבים לרב אחא, דדנין מאומד, דמכל מקום העידו בבעלים ובפני בית דין, אפילו שלא הכירוהו בשעת העדות, לכן כתיב "או נודע".

וכל זה דוקא לשיטת רב אחא, אלא דאין הלכה כדברי רב אחא (רמב"ם נזקי ממונן ח, יד). ומכל מקום גם לפי החולקים על רב אחא, יש ליישב, על פי מה שכתב בחידושי הרשב"א בבבא קמא (קיב, ב), דמהתורה אין מקבלים עדות אלא בפני בעל דין אלא באיסורא אבל בממונא מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, [אבל מדרבנן גם בממונא אין מקבלים עדות אלא בפני בעל דין, כמבואר ברמב"ם עדות ג, יא, ריב"ש רל"ז ועוד], לפיכך כתיב בשור שנגח איש או אשה "והועד בבעליו", אבל בנגח שור כתיב "ונודע", אפילו שלא העידו בפני הבעלים, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: הטעם שבשור שנגח שור כתוב "או נודע כי שור נגח הוא", ובשור שנגח איש או אשה כתוב "והועד בבעליו". לפי רב אחא, דבדיני ממונות דנין באומד, אתי שפיר, דבנגח שור, אפילו לא העידו על השור הזה ממש שנעשה מועד, כגון שהתערב בין שוורים, ולאחר שנגח ניכר שהוא זה, חייב, כי "נודע" שהוא השור המועד, אבל בדיני נפשות צריך להיות ידיעה ברורה להעיד בבעליו על השור שהוא זה. ולפי סברת הרשב"א, דמהתורה בדיני ממונות מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, נמי אתי שפיר, דבנגח איש או אשה כתיב "והועד בבעליו" ולא בנגח שור.

[לד]

⁵ [לד] (כא, לז) פי יגנב איש שור או שֶׁה וּטְבָחוֹ אוּ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה כֶּקֶר יְשָׁלֵם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה, ע"כ. הטעם שבגונב שור משלם על

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הבריות, דבעת הגניבה היה צריך להטעינו על כתפיו, הלא אז היה בשעת הגניבה, ורואים אנו השקפת התורה גם בחיוב על הטביחה או המכירה להקל עליו, מפני שבעת הגניבה היה מבזה עצמו עליו, ואם כן חזינן כוונת התורה שישלם דמיו כפי מה שהיה בעת הגניבה, על אופן זה יתחייב בעת טביחה ארבע וחמש בדמיו, כיון דבחילוק בין שור ושה צופיה מבט התורה על מה שהיה בעת הגניבה, וזה נכון ודו"ק היטב. והגנב, דעל מה שבטל ממלאכה, זה הוי שבת דליכא בבהמה (חושן משפט שז, ו), מכל מקום הקילה התורה עבור זה בתשלומין, ובפרט דהבעלים היה משתכר, וכמו דאמר בערכין (כג, ב) אם היה אכר נותן לו צמדו, ובטלו מאומנתו, ודו"ק⁶.

בשעת הדין, אבל ארבע וחמשה הוא לפי מה שהבעלים היו יכולים להרויח מהם, והיינו בשעה שטובח או מוכר.

אבל רבי חנינא סובר, שהטעם שחייבה תורה ד' וה', הוא מפני שחסה תורה על הגנב, אם כן רואים שהתורה מתייחסת לשעת הגניבה כמה התבזה, ולכן גם התשלום הוא כשעת ד' וה' כשעת הגנבה, ואינו דומה לבהמה שהתייקרה וטבחה שמשלם כפי שעת טביחה, כיון ששוי הבהמה נקבע כשעת הטביחה, אבל התשלום הוא כפי הבזיון שהיה בשעה שגנב, לכן אם שינוי המחיר הוא מפני שהיה טלה ונעשה איל, משלם ד' של טלה שהתבזה בטלה, אבל אם גנב טלה והתייקר משלם כשעת היוקר, כי התבזה בטלה ושויו הוא כפי שעת הטביחה, וזה פשוט.

ואם תאמר, אפילו לטעם זה, מכל מקום מדוע לא ישלם כביטול מלאכה של שור ואיל, והרי ביטלו ממלאכת שור ואיל. זה לא קשה, דאין חיוב שְׁבֵט בבהמה, אלא באדם (חושן משפט שז, ו). ואף על פי שאין שבת בבהמה, מכל מקום הקילה תורה מטעם שבת הבהמה שישלם רק ד' בכבש שלא ביטלו ממלאכתו, שאף על פי שאין חיוב תשלום על שבת בהמה, אבל התורה חסה על ממונם של ישראל, בפרט בבהמה שהיה משתכר ממנה, כמו שמצאנו לענין ממשכנין על ערכין, דתנן (ערכין כג, ב) "אם היה איכר - נותן לו צמדו, חמר - נותן לו חמורו" ע"כ, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: גנב עגל ונעשה שור - למאן דאמר דאין זה שינוי שקונה לו - תלוי דין זה בטעם ד' וה' המובא ברש"י, שאם הטעם הוא מפני שבטלו ממלאכתו, ישלם ה' פעמים שור, כיון שאם לא גנבו היו הבעלים מרויחים ממלאכת שור, ולפי הטעם שהתבזה

יתבאר דברי הגמרא בפרק מרובה (בבא קמא סה, ב), גנב עגל ונעשה שור, טלה ונעשה איל כו', ותשלומי ד' וה' כעין שגנב כו', אמר ליה, כי השתא היינו דלא משלם, משום שאמר ליה תורא גנובי ממך, אמר ליה רחמנא ניצלן מדעתא דילך כו', אדרבא רחמנא ניצלן מדעתא דילך. הפירוש, דפליגי בהנך תרי טעמי, דלטעם משום דבטליה ממלאכה, אם כן כי גנב ממנו עגל הלא היה מלאכתו פחות, ואחרי כן נעשה שור, היה לחרישה, והיה הבעלים עושה בו מלאכה, אם כן מסתברא דחיוב תשלומי ד' וה' באין כבשעת הטביחה ומכירה, שאז היה ראוי למלאכה גדולה והיה משתכר בו הרבה, והיה לו להתחייב בתשלומין כפי שעת החיוב בעת הטביחה, [ועיין רא"ש (בבא קמא פרק ז) סימן ב' מה שמחלק בין כפל לד' וה', יעויין שם]. אבל לטעם דגדול כבוד

לגנב ולא קנאה בשינוי, משלם לפי השווי של השעה שאיכרה, דהיינו טביחה או מכירה. ותירץ רבי חנינא להעמיד קושייתו, דבאמת לא קנה בשינוי, ולכן משלם ד' וה', והטעם שלא משלם ד' וה' כשעת גניבה, כי יאמר הגנב לגנב, וכי איל או שור גנבתי לך, הרי גנבתי לך טלה או עגל, לכן עלי לשלם ד' וה' לפי מה שגנבתי, וברייתא לא קשיא, אם כן יש קשיא על רבי אילעא שסובר שהוי שינוי ואינו משלם ד' וה'. ותמה רבי אילעא על רבי חנינא על סברא זו, ואמר לו רחמנא ניצלן מהאי דעתא, ה' יציל אותי מדעות אלו, וענה לו רבי חנינא, ה' יציל אותי מדעות שלך, עד כאן תוכן הגמרא.

ויש לתמוה על דברי רבי חנינא, מדוע אינו משלם ד' וה' כפי השווי שטבח או מכר, והרי שינוי לא קונה, והאיל והשור של הגנב עד שעת טביחה ומכירה, וכן מבואר בבבא קמא (סה, א) בפשיטות, שאם גנב חבית והוקרה אצל הגנב ומכרה משלם ד' וה' לפי השווי של שעת המכירה, ומאי שנא מטלה ונעשה איל.

ומבאר המשך חכמה, דשורש מחלוקתם בטעמי התורה שהביא רש"י, מדוע חייבה תורה ד' לכבש וה' לשור, דרבי אילעא סובר דחיוב ד' וה' מפני שבטלו ממלאכתו, לכן יש לשלם כפי ששווה עכשיו, שהרי אם היה ביד הגנב היה עושה מלאכה באיל ושור שמלאכתם גדולה, ומשתכר הרבה מטלה ועגל.

ובזה מובן מה שכתב הרא"ש (פסקיו, בבא קמא, פרק ז, ב), שאם גנב דבר והתייקר, משלם כפל כפי שעת העמדה בדין, אבל אם טבח ומכר משלם שווי בשעה שטבח ומכר, ולפי זה טעמו ברור, דכפל משמעו כשווי השתא

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

מדוע כתוב שטובח חייב בד' וה', והרי הוא קל וחומר ממוכר

(כא, לז) וטבחו או מכרו. במכילתא⁷ (פרשה יב), הקיש טובח

על פי שפטור ממיתה, מכל מקום חייב מלקות על טביחה ביום כיפור, וקיימא לן אינו לוקה ומשלם אלא לוקה ופטור מלשלם, ומתריך הש"ס, דאיירי שהגנב עשה שליח לשחוט לו ביום כיפור, ויש שליחות לחיוב טביחה של גניבה, לפיכך חייב הגנב ד' וה', אבל אם שחט בעצמו פטור גם ביום כיפורים.

והרי"ף (שם, כח, ב מדפי הרי"ף) הביא אוקימתא זו להלכה, שחייב בטובח ביום כיפור רק על ידי אחר. והקשה הרא"ש (שם, ז, ו), אם כן לשיטת הרי"ף איך נפרש את המשנה שטובח בשבת פטור, דכיון שטובח על ידי אחר, גם שוחט בשבת יהיה חייב ד' וה'. ומתריך הרא"ש, דשוחט בשבת פטור כיון שהיא שחיטה שאינה ראויה, דקיימא לן כרבי יוחנן הסנדלר (גיטין נג, ב) דהשוחט בשבת במזיד אסור לו ולאחרים לעולם, אם כן היא שחיטה שאינה ראויה, לפיכך פטור. זה דברי הרא"ש.

אבל קשה על דברי הרא"ש, דבמשנה טובח בשבת פטור, תנן "השוחט ונמצאת טריפה, השוחט חולין בעזרה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; רבי שמעון פוטר בשני אלו", אם כן לתנא קמא, דשוחט ונמצאת טריפה חייב, מוכח, שסובר שאפילו שחיטה שאינה ראויה היא שחיטה, אם כן מדוע פוטר בשוחט בשבת על ידי אחר מפני שהיא שחיטה שאינה ראויה, והרי תנא קמא סובר ששחיטה שאינה ראויה נחשב "וטבח".

ומבאר בחידושי רבי מאיר שמחה על בבא קמא (עא, א ד"ה בטובח), דיש לחלק בין שני סוגי שחיטה שאינה ראויה: א. בהמה כשרה, שעל ידי מעשה השחיטה אוסרה, שחיטה כזו אינה שחיטה, כיון שמעשה השחיטה פוסלה, ותחת שהשחיטה תתיר את הבהמה מאיסור אבר מן החי, היא אוסרתה, ומוסיף עליה איסור, מעשה שחיטה כזה, שעל ידי השחיטה היא נאסרת, אינו נחשב שחיטה. ב. בהמה טריפה שאינה עומדת לשחיטה ראויה, וכל שחיטה בה אינה ראויה, ואינה נאסרת מחמת השחיטה, אלא מחמת שהבהמה אוסרה, שחיטה כזו היא שחיטה, כיון שלא מחמת השחיטה היא נאסרת אלא מחמת הבהמה, ואין פגם במעשה השחיטה.

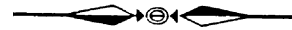
ובזה מיושב היטב ביאור המשנה, שבשוחט בשבת בהמה כשרה, מעשה השחיטה אוסרה, לפיכך אינה שחיטה, ופטור על טביחתה אפילו נעשה על ידי אחר, אבל שוחט טריפה, שאין מעשה השחיטה אוסרה, היא טביחה, ולכן לתנא קמא חייב. ובחידושי שם מוכיח ומבאר באריכות יסוד זה, ולא

[לה]

(כא, לז) פִּי יִגְנַב אִישׁ שׁוֹר או שֶׁה וּטְבַחוּ או מְכָרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקָר

פחות בגניבתו, ישלם ה' פעמים עגל, כי התורה התייחסה לשעת הגנבה.

[לה]

⁷ [לה] (כא, לז) פִּי יִגְנַב אִישׁ שׁוֹר או שֶׁה וּטְבַחוּ או מְכָרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה. (פרשה יב) וז"ל "וטבח, אין לי אלא טובח, מוכר מנין, תלמוד לומר או מכרו, עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב, מוכר לא יהא חייב, אם אמרת כן ענשת מן הדין, לכך נאמר או מכרו, ללמדך שאין עונשין מן הדין. דבר אחר, הקיש טובח למוכר ומוכר לטובח, מה מכירה חוץ לרשותו אף טביחה חוץ לרשותו, מה מכירה מותרת באכילה אף טביחה מותרת באכילה, מה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה, מה טביחה שאינה יכולה לחזור אף מכירה שאינה יכולה לחזור, מה טביחה כולה אף מכירה כולה. ע"כ. הנה הקשה המכילתא, אם מוכר חייב, שרק הוציאו מרשותו ואבד לגנב והוא בעולם, כל שכן שטבח חייב. ותירצו, דבא ללמד שאין עונשין מן הדין. עוד תירצו, דבא להקיש טובח למוכר, ומוכר לטובח, בכמה אופנים. והמשך חכמה בא לבאר את האופן שאמרו "מה מכירה מותרת באכילה אף טביחה מותרת באכילה, מה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה", ולהלן בכמה פסקאות, מבאר את שאר דברי המכילתא. ויש לתמוה מאוד: א. מה הפירוש שמכירה מותרת באכילה. ב. מה בא ללמד על טביחה שמותרת באכילה, מהיכתי תיתי שתהיה אסורה באכילה. ג. אם מלמד שצריך שתהיה טביחה מותרת באכילה, ממילא הוא הדין בהנאה, וכל דברי המכילתא תמוהים מאוד.

ומבאר המשך חכמה, לפי מה שכתב בחידושו בבבא קמא (עא, א ד"ה בטובח). דהנה תנן בבבא קמא (עד, ב) גנב וטבח בשבת פטור מד' וה', והטעם, כיון שחייב מיתה על שחיטה בשבת, פטור על תשלום ממון, דקם ליה בדרכה מיניה, לפיכך תנן לעיל (שם, ע, א) גנב ומכר בשבת חייב, דוקא אם מכר בשבת ולא אם טבח. ומכל מקום תנן (שם), גנב וטבח ביום הכיפורים חייב ד' וה', כיון דאינו חייב מיתה על שחיטה ביום כיפור, אלא כרת. ומקשה הש"ס (שם, עא, א) מדוע גנב וטבח ביום כיפורים חייב אף

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הביא כאן כגון את תמצית הדבר.

ועל פי זה מבואר היטב דברי המכילתא, דהמכילתא בא ללמוד ממכירה, ושוחט טריפה חייב, ושוחט בשבת פטור אפילו על ידי אחר וכן שוחט קדשים בחוץ. וכך ביאור המכילתא, דהתורה הקישה טביחה למכירה, מה מכירה לא מצאנו בתורה מכירה, שמעשה המכירה אוסרתה, כך גם טביחה אינו חייב אלא אם מעשה הטביחה אינו אוסרה, כגון טובח טריפה, שבלאו הכי אוסרה, אז חייב על טביחתה, אבל שוחט בשבת על ידי אחר, או שוחט קדשים בחוץ, שעל ידי מעשה הטביחה הוא אוסרה, פטור על טביחתה, ומישוב דקדוק א' ב'.

ועל פי זה יתבאר לך המשך דברי המכילתא "מה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה", דאין לפרש שבא ללמד שאם גנב איסורי הנאה וטבח פטור מד' וה', כיון דהגונב איסורי הנאה פטור אף מכפל, כמבואר במכילתא (פרשה יג), ובתוספתא בבא קמא (פרק ז), כיון שאינה שוה כלום לבעלים ולא מידי גנב. אבל המכילתא באה ללמד, שאם גנב בהמה שאינה אוסרה לבעלים, ונאסרה אצלו בהנאה, כגון שעבדה בעבודה זרה, ואחרי כן טבחה פטור מד' מה', וזה ילפינן מהיקש טביחה למכירה, שכשם שאי אפשר למכור איסורי הנאה, שאין חלה מכירה על דבר האסור בהנאה, שכיון שאסור בהנאה אין לו שוויות ממון, ואין זו מכירה, כמו כן אינו בטביחה.

[ואם תאמר, הא תנן בקידושין (נו, ב) שאם מכר איסורי הנאה וקידש בדמיהן מקודשת, מוכח דיש מכירה לאיסורי הנאה. משם ראייה להפך, שאין מכירה לאיסורי הנאה. דהנה בירושלמי (שם) אמרו, מה הטעם מקודשת, ואמרו "שאיין דמיהן", ומבאר הר"ן (על הרי"ף, עבודה זרה ל, א) וז"ל "משום הכי מקודשת, לפי שאין ממון זה דמיהן של ערלה וכלאי הכרם, שכיון שהן אסורין בהנאה, אינן שוין ממון, ומעות הללו מתנה הן בידו" עכ"ל, הנה מבואר שאין מכירה לאיסורי הנאה, לכן אין טביחה לאיסורי הנאה, אפילו שכשגנב לא היו אסורים בהנאה].

אלא שיש להקשות על זה, דתניא בכתובות (לג, ב) "גנב שור הנסקל וטבחו משלם ד' וה'" לפי רבי מאיר שסובר ששחיטה שאינה ראויה הוי שחיטה, מוכח, שטובח איסורי הנאה חייב בד' וה'. אבל באמת כבר הקשו כן התוס' בכתובות (שם, ד"ה גנב) על ריש לקיש, דאמר בבבא קמא (עז, ב) שכל שאינו במכירה אינו בטביחה, ולכן אמר שהגונב קדשים ושוחטן פטור מד' וה', ומדוע חייב בטובח שור הנסקל, ותירצו דדוקא בקדשים דחמירי אינם במכירה, אבל בשור הנסקל שאם ימכור לגוי אינו תופס את דמיו, הוא במכירה, [וזה אינו כדברי המשך חכמה כאן, אבל עוד תירצו שם], דלפי

שיטת רבינו תם אתי שפיר דסובר ששור הנסקל אינו נאסר מחיים, [ודברי המשך חכמה כשיטה זו].

ובאמת רבי יוחנן בבבא קמא (שם) חולק על ריש לקיש, וסובר שאפילו מי שאינו במכירה ישנו בטביחה. ויש להקשות על רבי יוחנן מדברי המכילתא, דמוכח שאם אינו במכירה אינו בטביחה. ויש לומר, דרבי יוחנן באמת חולק, וסובר שאפילו מה שאינו במכירה ישנו בטביחה, ותנא דתוספתא דסובר שטבח שור הנסקל חייב בד' וה', מסייע ליה. [לא הבנתי, דזה דוקא שלא כרבינו תם דשור הנסקל אסור מחיים, ודברי המשך חכמה כרבינו תם. וצ"ע].

או יש לומר, דגם רבי יוחנן מודה שכל בהמה שאינה במכירה אינה בטביחה כדברי המכילתא, ולא אמר רבי יוחנן דחייב אלא בגנב קדשים ושחטן, כמבואר שם בבא קמא, ורק בקדשים סובר רבי יוחנן דחייב, דכיון שהוא ממון אצל הבעלים אין סברא לפטור טובח, דהרי כלפי הבעלים הם ממון ממש, שהפריש קדשים להקריבן, לכן אף על פי שאסורים בהנאה הם ממון אצל הבעלים, ומדוע נפטור את הטובח, דדין חיוב טובח הוא מסברא, ובמקום שיש סברא לחייב ראוי לחייב.

כמו כן במקום שאין סברא לחייב, יש לפטור, כגון אם גנב בהמה וניכר שהיא טריפה, נראה שאפילו רבנן מודים שפטור, דכיון שהיא טריפה, ואין שחיטתה מתירתה באכילה, מי הוא אשר יעשה בשגעון לשחוט ולהתחייב בד' וה', והרי יכול לנחור או לעקר, שהרי לגוי אין נפקא מינא אם נוחר או שוחט, ומדוע ישחוט ויתחייב בד' וה'. בשלמא בסתם בהמה, רוצה לשחוט כדי לאוכלה, לכן חייבה תורה ד' וה' שימנע מלשחטה, אבל בטריפה אין סברא שחייבה תורה בד' וה', כיון שבלאו הכי אוסרה, אבל על מכירה יתחייב ד' וה', כיון דעומדת למכירה.

ואל תתמה על זה, והא תנן במשנה בבבא קמא, שלחכמים טובח טריפה חייב (בבא קמא ע, א), דאם תדקדק היטב, תראה להפך, דבאמת גם לחכמים פטור שוחט טריפה, ולא אמרו חכמים דחייב אלא באופן שלא היה ניכר שהיא טריפה, ולאחר שחיטה מצאה שהיא טריפה, וכן מדוקדק לשון המשנה "השוחט ונמצאת טריפה" דהיינו לאחר שחיטה דוקא, אז חייב לחכמים, כי אינו יודע שהיא טריפה ורוצה לאוכלה. ואם תאמר, מדוע לא תנן השוחט טריפה פטור אפילו לחכמים, יש לומר, דקא משמע לך מתני' דלרבי שמעון פטור אפילו אם שחטה, ורק לאחר שחיטה מצאה שהיא טריפה.

[וכיון שדברי המשך חכמה חידוש גדול, דלחכמים השוחט טריפה פטור,

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מכפל פטור (מכילתא פרשה יג, תוספתא בבא קמא פרק ז), רק בא למעט, כשנאסר ביד הגנב וטבחו פטור. והא דטבח שור הנסקל חייב (תוספתא בבא קמא פרק ז. כתובות לג, ב), עיין בכתובות לג, ב בתוספות שם (ד"ה גנב), והבן. ורבי יוחנן דלא סבר הך דרשה לעיל דף עז, ב היינו, או דפליג, ותנא דתוספתא (שם) מסייע ליה, או סבר דגבי קדשים לא שייך, דכיון דממון הוא אצל בעלים לרבי שמעון ואמאי יהיה פטור אטביחה, וכן בטריפה בשוחט סברא לפטור, דכיון דאינה עומדת לאכילה, מי הוא אשר בשגעון ינהג לשחוט דרך שחיטה [ולא לנחור ולעקר] כדי להתחייב, מה שאין כן במכר, הלא עיקרו עומדת למכר ולמלאכה, וכיוצא בזה. ופוק חזי מה דנקטה משנה דילן דף ע, ב השוחט ונמצא טריפה, דקא משמע לן דאף דקודם שחיטה לא היתה טריפה, פוטר רבי שמעון, ודו"ק⁸.

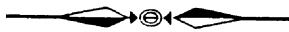

[לו - המשך]

עוד דרך בביאור המכילתא

אולם בפשוט נראה דצריך לומר מה [טביחה] מותרת באכילה,

ונאסרה בהנאה אצל הגנב, וטבחה, פטור מד' וה'. ואין צריך לומר גונב באיסורי הנאה, דבזה פטור אפילו מכפל.

[לו]

⁹ [לן] לעיל בפסקא לה, מובא דברי המכילתא "מה מכירה מותרת באכילה אף טביחה מותרת באכילה, מה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה". ונתבאר דקשה: א. מה הפירוש שמכירה מותרת באכילה. ב. מה בא ללמד על טביחה שמותרת באכילה, מהיכי תיתי שתהיה אסורה באכילה. ג. אם מלמד שצריך שתהיה טביחה מותרת באכילה, ממילא הוא הדין בהנאה. וביאר המשך חכמה ביאור המכילתא באריכות, בפסקא לה. וכאן מבאר המשך חכמה דברי המכילתא בדרך פשוטה, בהגהה בדברי המכילתא, ולהפך מכירה לטביחה, וכך צריך לומר: "מה (מכירה) [טביחה] מותרת באכילה אף (טביחה) [מכירה] מותרת באכילה, מה (מכירה) [טביחה] מותרת בהנאה, אף (טביחה) [מכירה] מותרת בהנאה". ולפי הגהה זו דברי המכילתא מתפרשים כפשוטן, מה טביחה מותרת

למוכר ומוכר לטובה, מה מכירה חוץ לרשות כו' מה מכירה מותרת באכילה, אף טביחה מותרת באכילה, מה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה מותרת בהנאה. ותמוה לכאורה. אמנם מה נעימים הדברים לפי מה שכתב רא"ש (בבא קמא, ז, ו) בשיטת רי"ף (שם, פרק ז, דף כח, א מדפי הרי"ף), דתנא במשנה דילן (שם, ע, א) מיירי בטובח על ידי אחר, ושוחט בשבת פטור משום דאינה ראויה, ואף על פי כן שוחט טריפה חייב, דהא אינו עומד רק לשחיטה כזו, אך שוחט בשבת, הלא היתה עומדת לאכילתו, ובשחיטתו אסרה באכילה, עיין שם בחידושי (שם, עא, א ד"ה בטובה). וזה מכוון המכילתא, מה מכירה מותרת באכילה, שאין לך מכירה שתאסר הבהמה באכילה, רק היא כמו שהיתה, ובהנאה אשכחן דאוסר המכירה במוכרה לעבודה זרה, ולא לאכילה, ואין המכירה סיבה לאסור אותה באכילה, כן גם הטביחה, אינה רק אם איננו סיבה לאסור הברש באכילה, אבל שוחט בשבת, או קדשים בחוץ וכיוצא בזה, שהשחיטה סיבה לאסור אותה פטור מד' וה', מה שאין כן שוחט טריפה דאינה עומדת לאכילה בלאו הכי, ודו"ק. והדר דריש, מה מכירה מותרת בהנאה כו', פירוש, למעט גונב איסורי הנאה לא צריך קרא, דאף

חיפשתי בדברי רבוחינו, ומצאתי דכיון המשך חכמה לדברי הסמ"ע בפרישה (חושן משפט סימן שס"ק יג), דכתב כן בפירוש, ומדקדק שכך היא שיטת הרמב"ם. ובספר מטה אשר על הרמב"ם (גניבה ב, ח הקשה על שיטת הפרישה עיין שם). ומיושב דקדוק ג' וביאור המכילתא בסייעתא דשמיא.

⁸ תמצית דבריו: במכילתא הקשו, אם חייב על מכירה שלא איבדה מהעולם, קל וחומר שחייב על טביחה. ותירצו, דבא ללמד ממכירה על טביחה להיקט, ומבאר המשך חכמה, דכוונת המכילתא ללמד, שכשם שלא מצאנו מכירה שהמכירה בעצמה אוסרתה, כך אינו חייב על טביחה אלא אם הטביחה לא אסרה את הבהמה, כגון שוחט ונמצאת טריפה, שלא נאסרה מחמת הטביחה אלא מחמת עצמה שהיא טריפה, אבל אם הטביחה אוסרתה, כגון שוחט בשבת, אפילו כשאינו חייב, ששחט על ידי אחר פטור מד' וה', כי השחיטה עצמה אוסרת באכילה. עוד למדו במכילתא, שבהמה שאינה במכירה, כגון איסורי הנאה, שאין מכירה לאיסורי הנאה, אין דין טביחה, ומכאן, שאם גנב בהמה

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

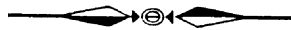

[לז - המשך]

ביאור המכילתא: "הקיש טובח למוכר ומוכר לטובח, מה מכירה חוץ לרשותו אף טביחה חוץ לרשותו",

והנה¹¹ רישא דמכילתא (פרשה יב), מה מכירה חוץ מרשות, אף טביחה חוץ מרשות, ופירש מרשות הבעלים, וצריך עיון, דאי ברשות היינו שלא הגביה עדיין, מכפל נמי פטור (ירושלמי שבועות ח, א), ולמה לי קרא, דתשלומי ג' לא משלם (בבא קמא עה, ב), והיה נראה מזה קצת ראייה לשיטת ראב"ד בשיטה

פטור, כך מכירה בדבר שאינו ראוי לאכילה פטור, דאם מוכר טריפה פטור. ומה מכירה אינה בדבר האסור בהנאה, דאין שם בעלים על דבר האסור בהנאה, ואינו יכול למוכרה, כך טביחה אינה בדבר האסור בהנאה, אפילו היא שחיטה ראויה, כגון שוחט קדשים תמימין בעזרה לשם בעלים, פטור.

[לז]

¹¹ [לז] [כא, לז] פי יגב איש שור או שיה וטבחו או מקרו חמשה כקר ישלם תחת השור וצריך צאן תחת הששה. בפסקא לה מובא דברי המכילתא, דכתיב טבח להקיש מכירה לטביחה, ונתבאר בפסקאות לה-לו דברי המכילתא, אבל בריש דברי המכילתא תניא: "דבר אחר, הקיש טובח למוכר ומוכר לטובח, מה מכירה חוץ לרשותו אף טביחה חוץ לרשותו", וצריך ביאור, דפשט המכילתא משמע שבא ללמד, שכשם שבמכירה מוציא מרשותו, כך בטביחה אינו חייב אלא אם כן הוציא מרשות בעלים. אבל יש להקשות על זה, דאם לא הוציא הבהמה מרשות בעלים ולא קנאה הרי פטור מכפל, דאינו גנב עד שיעשה קנין (ירושלמי שבועות ח, א), ואם אינו גנב אינו חייב בכפל, ואם פטור מכפל בודאי אינו חייב ג' וד' כדאיתא בגמרא (בבא קמא עה, ב) דאין לחייב אלא ד' וה' ולא שלושה וארבעה.

וכתב המשך חכמה, דמכאן יש קצת ראייה לשיטת הראב"ד שכתב בשיטה מקובצת (בבא קמא עט, א ד"ה גנב), שסובר שאפילו אם הגנב עשה קנין, אבל נמצא הגנב ברשות הבעלים, פטור על טביחה ומכירה, אבל חייב כפל, וזה ממש כדברי המכילתא. אבל יש ליישב דברי המכילתא באופנים אחרים, שלא יהיה ראייה לשיטת הראב"ד [ולא זכינו לביאור המשך חכמה באופנים האחרים]. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

פירוש שחיטה ראויה בעיניו, וטובח טריפה פטור, כן מכירה בעי שיהיה ראוי לאכילה, פרט למוכר טריפה שהוא פטור (בבא קמא עז, ב), ומה מכירה מותרת בהנאה אף טביחה כו', שאם אסור בהנאה אינו נמכר, דאינו עליו בעלים כלל (בבא קמא עא, ב), כן בטביחה, היינו אם שחט קדשים תמימים בפנים שהוא פטור, וכריש לקיש בפרק מרובה דף עו, א ב עיין שם. ועיין תוספות פרק אלו נערו (כתובות לג, ב) גבי שור הנסקל אם טבח¹⁰.

באכילה, דשחיטה שאינה ראויה אינה שחיטה, כדברי רבי שמעון שהשוחט ונמצאת טריפה פטור (בבא קמא ע, ב), כך על מכירה אינו חייב אלא אם הוא דבר הראוי לאכילה, ובאה המכילתא ללמד שהמוכר טריפה פטור מד' וה' (בבא קמא עז, ב). ואחרי באה ללמוד ממכירה על טביחה, דמה מכירה היא רק בדבר המותר בהנאה, שאם אסור בהנאה לא חל עליו שם בעלים כלל, כמבואר בבא קמא, (עא, ב) דאמרו, ששור הנסקל איסורי הנאה הוא ואינו שייך לבעלים. [ועיין עוד בפסחים (ו, ב), דאיתא בש"ס דחמץ שאסור בהנאה, אם לא היה כתוב לחייב הבעלים, לא היה חייב על חמץ בפסח, דכיון שאסור בהנאה פקע שם בעלות ממנו], כך טביחה, אינו חייב אם טובח דבר האסור בהנאה.

ואם תאמר, הא זה יש ללמוד מרישא, דהיא שחיטה שאינה ראויה, יש לומר, דאיירי בטובח קדשים תמימין בעזרה, דהיינו שגנב קדשין תמימין ושחטן בעזרה לשם בעלים, דהיא שחיטה ראויה, ואף על פי כן פטור מד' וה' כיון שאסורים בהנאה (בבא קמא עו, א), וזה ילפינן מהקיש מכירה לטביחה, שכשם שמכירה אינה בדבר האסור בהנאה, כך טביחה אינה בדבר האסור בהנאה, וזה כפי שיטת ריש לקיש בבבא קמא (עז, ב) דלרבי שמעון אם מכר טריפה פטור מהקיש טביחה למכירה.

וכן לריש לקיש, אם אינו במכירה אינו בטביחה, כמבואר שם בבבא קמא. ובתוס' כתובות (לג, ב ד"ה גנב) הקשו על ריש לקיש, מדתניא הטובח שור הנסקל חייב, והא אינו במכירה. ותירצו בב' אופנים: א. דדוקא בקדשים דחמירי סובר ריש לקיש דלא הוי מכירה, אבל בסתם איסור הנאה הוי מכירה. ב. לפי רבינו תם, דסובר ששור הנסקל אינו אסור בהנאה מחיים. ומיושב כל הדקדוקים בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: המשך חכמה מגיה את המכילתא, ומפרש, שנלמד, מה טביחה אינה אלא בראויה לאכילה, דהשוחט טריפה

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כולו ולא חציו. רק כוונתו, כמו דטביחה הוא דבר דאיתא בטביחה, פרט לקרנה ולגזותיה, כן מכירה, אם מכר חוץ לקרנה, חייב ד' וה', וכן מפרש בגמרא (בבא קמא עה, ב) דרבי סבר הקישא, ותנא קמא לא דריש הקישא, עיין שם, ודו"ק¹⁴.

[לט - המשך]

ביאור המכילתא: "עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב, מוכר לא יהא חייב" שם במכילתא (פרשה יב)¹⁵, עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב, מוכר לא כל שכן כו'. שיטת המכילתא על כרחך

שבו אינו חייב ד' וה', ובגמרא הביאו מחלוקת תנאים, אם מכרה חוץ מגזותיה האם חייב בד' וה', דתנא קמא פוטר דהוי שיוור במכירה, ורבי מחייב, ומבאר הש"ס, דתנא קמא אינו מקיש מכירה לטביחה, ולשון "ומכרו" היינו כולו, לפיכך גם אם משייר גזותיה הוי שיוור, אבל רבי מקיש מכירה לטביחה, ללמד, שדבר שישנו בטביחה, דהיינו שהטביחה מתירתו הוי שיוור אם לא מכרו, אבל דבר שאינו נותר בטביחה, כגזותיה, אינו שיוור בטביחה, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁴ תמצית דבריו: מה שאמרו במכילתא "מה טביחה כולה אף מכירה כולה" אין הכונה שללא ההיקש היינו אומרים שמוכר חצי חייב ד' וה', דלשון "ומכרו" משמעו מכירת כולו. אבל הכונה, ללמד, ששיוור במכירה, הוא רק אם הוא משייר דבר שניתר בטביחה, לפיכך, אם מכר חוץ מקרניה וגזותיה, חייב ד' וה', דקרנים וצמר אינם ניתרים על ידי טביחה.

[לט]

¹⁵ [לט] (כא, לז) "פי יגב איש שור או שֶׁה וְטָבְחוּ אוּ מְכָרוּ תְּמַשֶּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשֶּׁה", שם במכילתא (פרשה יב) "עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב, מוכר לא יהא חייב". מבואר דיש ללמוד מוכר דחייב בד' וה', מקל וחומר מטובח.

והנה בבבא קמא (סח, א) נחלקו, באיזה אופן חייב על מכירה. יש אומרים דאינו חייב ד' וה' אלא באופן שעל ידי המכירה נקנה הבהמה ללוקח, כיון שעל ידי המכירה יצאה מרשות הנגב, לכן חייב ד' וה', והיינו שמכרה לאחר יאוש, וקונה הלוקח ביאוש ושינוי רשות, אבל אם מכרה לפני יאוש, כיון

מקובצת (בבא קמא עט, א ד"ה אבל גנב), דהא דאמר טבח ומכר ברשות, פירושו אף שהגביה הגנב וקנה אותה, ועיין. אולם יש ליישב בכמה אנפי, ודו"ק¹².

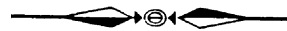

[לח - המשך]

ביאור המכילתא: "מה טביחה כולה, אף מכירה כולה"

שם במכילתא (פרשה יב)¹³ מה טביחה כולה אף מכירה כולה. והנה לכולה, לא בעי הקישה דטביחה, דלעיל, גבי גונב נפש ומכרו (שמות כא, טז), דריש (מכילתא, פרשה ה), ומכרו, שמכר

¹² תמצית דבריו: ביאור המכילתא: "דבר אחר, הקיש טובח למוכר ומוכר לטובח, מה מכירה חוץ לרשותו אף טביחה חוץ לרשותו". וקשה, דאם הגנבה ברשות המוכר, פטור גם מכפלה. אבל לפי הראב"ד אתי שפיר, דסובר שאם עשה קנין, אבל הגנב נמצא בבית בעלים, וטבח שם, פטור מטביחה או מכירה.

[לח]

¹³ [לח] (כא, לז) פי יגב איש שור או שֶׁה וְטָבְחוּ אוּ מְכָרוּ תְּמַשֶּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשֶּׁה". עוד תניא במכילתא (שם) "מה טביחה כולה אף מכירה כולה". פשט דברי המכילתא משמע, דבא ללמד, שאינו חייב על מכירה אלא אם מכרה כולה ולא חציה, מהיקש טביחה למכירה, ששם שאין טביחה למחצה כך אין מכירה למחצה, ולפי זה משמע, שפשט הלשון "ומכרו" יתכן גם לפרשו חציו, לפיכך צריך היקש ללמד שאינו על מכירת חציו אלא על מכירת כולו.

אבל קשה, דלעיל על הכתוב (פטוק טז) "יגב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" דריש במכילתא (פרשה ה) "ומכרו. ולא שמכר את חציו". פירוש, מדלא כתיב "ומכר", בא הוא"ו ללמד שימכור כולו ולא חציו, הנה מוכח דלשון מכרו משמעו כולו, אם כן מדוע צריך כאן היקש לטביחה ללמד שמכרו היינו כולו.

אבל ביאור המכילתא הוא, דבא ללמד מהיקש טביחה, מה הוא גדר מכירת כולו, וזה יליף מטביחה, שאם שייר דבר שניתר על ידי טביחה פטור, אבל אם שייר מה שאינו ניתר בשחיטה, כגון קרנים וגזותיה, חייב בד' וה'. ויש ראייה לביאור זה, דבבבא קמא (עח, ב) תנן, דאם מכר חוץ מאחד ממאה

משך חכמה

פרשת משפטים, פסקא לב-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לטובח, דטובח קנאו בשינוי מעשה, ועוד דאהנו מעשיו, ופשוט.
ועיין בבא קמא דף סח, א ודו"ק¹⁶.

כהך תנא (בבא קמא סח, א) דעיקר חיובא דמכירה, היינו שמכר
לאחר יאוש, דנקנה להלוקח ביאוש ושינוי רשות, אבל למאן
דאמר דקודם יאוש מפני שנשתרש בחטא, אם כן לא דמי כלל

לפני יאוש חייב בד' וה' מטובח לפני יאוש, דטובח קונה בשינוי מעשה,
ועוד דאהנו מעשיו, מה שאין כן מוכר לפני יאוש. ועל כורחך דהמכילתא
סובר כמאן דאמר דמוכר חייב רק לאחר יאוש. [ומה שדקדק לכתוב גם
דאהנו מעשיו אולי נתכוון לדברי התוס' בבא קמא סח, א ד"ה מה]. ומבואר
הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁶ תמצית דבריו: גנב שעושה שינוי בגנבה, אפילו לפני יאוש,
קונה אותה, אבל גנב שמכר ללוקח אינו נקנה לו, אלא אם מכר
לאחר יאוש, דקונה ביאוש ושינוי רשות. ולפי זה קשה, מה
שאמרו במכילתא "עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב,
מוכר לא יהא חייב", הא מוכר לפני יאוש אי אפשר ללמוד
מטובח, דבטובח קונה בשינוי ללא יאוש, ומוכר אינו קונה ללא
יאוש, ומנלן דחייב. אלא על כורחך, דסובר המכילתא, דמוכר אינו
חייב אלא במוכר לאחר יאוש, דקונה הלוקח ביאוש ושינוי רשות,
וזה יש ללמוד בקל וחומר מטובח לפני יאוש דחייב, קל וחומר
במוכר לאחר יאוש.

דלא יצאה מרשות הנגנב, ולא נקנה ללוקח, אינו חייב ד' וה'. ויש אומרים
דאפילו אם מכרה לפני יאוש חייב ד' וה', ואף על פי שלא נקנה ללוקח ולא
יצאה הבהמה מרשות הנגנב, מכל מקום חייב ד' וה', כיון שנשתרש בחטא,
והיינו שכפל במעשה החטא, שגם גנב וגם מכר, אף על פי שלא אהנו
מעשיו, ולא יצאה הבהמה מרשות הנגנב.

והנה מבואר במכילתא, דמוכר חייב בד' וה' בקל וחומר מטובח. אבל יש
לדקדק, הא טובח מוציא מרשות נגנב, כיון דקונה בשינוי מעשה אפילו
לפני יאוש כמבואר בכמה מקומות בש"ס דגנב ששינה נקנה הבהמה לגנב
(בבא קמא סו, א-ב, סח, א [ביאור הגר"א שנד, ס"ק ה]). חושן משפט שנד,
ב. שסב, א), ועוד דאהנו מעשיו, שמעשה השחיטה משנה לחלוטין את
הבהמה, ואיך נלמד מוכר מטובח בקל וחומר, הא מוכר אינו עושה שינוי
מעשה, ולא אהנו מעשיו, שהבהמה נשארה כמו שהיתה. ועל כורחך צריך
לומר, דהמכילתא סובר כמאן דאמר דאין מוכר חייב אלא אם מכר לאחר
יאוש, והשתא שפיר יש ללמוד בקל וחומר, דאם טובח לפני יאוש חייב, אף
על פי דשל נגנב הוא טובח, קל וחומר דחייב אם מוכר לאחר יאוש, דמוציאו
על ידי המכירה מרשות נגנב על ידי יאוש ושינוי רשות. אבל לפי מאן דאמר
דמוכר חייב אפילו מוכר לפני יאוש, אי אפשר ללמוד בקל וחומר דמוכר

